

วิกฤตอุดมการศึกษามนิยม ในหมู่นักศึกษาปัญญาชนไทย*

เกษียร เตชะพีระ**

การตระหนักต้นตอขบวนการคอมมิวนิสต์ ของปัญญาชนนักมนุษยธรรม

เพียงช่วงเวลาสั้น ๆ 3-4 ปีหลังกรณีนองเลือดและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519 การต่อสู้ด้วยอาวุธของขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่พุ่งขึ้นสู่กระแสสูงอย่างรวดเร็วประจวบเหมาะ ก็ถึงกาลชะงักงัน และกลับถ่วงวบประจวบคาวตก พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่เคยอวดอ้างว่ายิ่งใหญ่มีเกียรติและถูกต้อง กลายเป็น

* บทความนี้เดิมใช้ชื่อบทความว่า “วิกฤตและพัฒนาการของลัทธิมาร์กซ์ในสังคมไทยปัจจุบัน” เสนอในการสัมมนาหัวข้อ “การเคลื่อนไหวทางสังคม” ของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองในการประชุมสมัชชาวิชาการสังคมศาสตร์เพื่อการวิจัย ประจำปี 2526 จัดโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ หอประชุม 1 ตึก 3 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ 30-31 กรกฎาคม 2526.

** หมายเหตุ : จุดอ่อนข้อบกพร่องของบทความนี้ย่อมประจักษ์แก่ผู้อ่านอยู่แล้ว นับแต่นำเสนอในการสัมมนา ผู้เขียนได้รับคำวิจารณ์แนะนำจากเพื่อนมิตรและอาจารย์หลายท่านอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงบทความอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามหากจะทำจริงๆ ก็คงจะต้องรี้อและขยายบทความนี้ยกใหญ่ทีเดียว ผู้เขียนจึงตัดสินใจเปลี่ยนชื่อบทความให้ครอบคลุมสาระน้อยลงเสีย และนำเสนอในสภาพเดิมแทน โดยที่ส่วนตัวก็เข้าใจว่า มันเป็นอย่างมากก็เพียง “ย่อหน้าหนึ่ง” ของการศึกษาประวัติศาสตร์ความคิดสังคมนิยมไทยเล่มใหญ่ ซึ่งผู้รู้ทั้งหลายจะทำขึ้นมาในลำดับต่อไป. -พฤศจิกายน 2526

แล้ว มวลชนไม่เอาการปฏิวัติ ก็ต้องพวกเขาเองนี่แหละ จะทำอะไรได้^๘

แจกเช่นเดียวกัน ภายหลังการปฏิวัติรัสเซีย, จีน, คิวบา ฯลฯ กล่าวคือทุกครั้งที่การปฏิวัติของขบวนการคอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จ เราก็จะพบเห็นปัญญาชนชั้นนำของชนวนักจำนวนมากพอกู้ที่คั่นรถกระต๊อกระดกไปแสวงบุญทางการเมือง ณ “ขุขุมสังคมนิยม” “บ่อนปรนการแบ่งการปฏิวัติโลก” เหล่านั้น ปัญญาชนชั้นนำเหล่านี้กับข้อใจก่อภาวการณ์ในสังคมตะวันตกของศตวรรษที่ ๒๐ และวิพากษ์วิจารณ์ระบบทุนนิยม แต่ขณะเดียวกันก็ยังหาสิ่งอื่นมาเป็นแบบจำลองแทนมันไม่ได้ และทุกครั้งที่การปฏิวัติฉายแสงโรจน์ รุ่งขึ้นในโลกตะวันออก พวกเขา ก็จะพากันแห่งพิศมุนันด้วย ความหลงใหล ถือว่าเป็นแบบจำลองของสังคมนิยมคติ พวกเขาจะมาเยือนและกลับไปผูกเชือกพัวพันถึงมันในคำนักคำกันเขี้ยวราวกับว่ามันเป็นวิมานสวรรค์ ชี้อวนให้ประชาชนในสังคมของเขาได้ฝันและต่อสู้ ให้ได้มาซึ่งวิมานแบบเดียวกันนี้ในประเทศตัว

และที่ทุกครั้งที่อีกเหมือนกันที่นักจาริกแสวงบุญเหล่านี้ต้องฝันสลายและตระหนกตกใจคือความฝันจริงอันโหดร้ายไม่มีพิษขมรกรในโลกสังคมนิยม การค้อนผ่ากลักเป็นแสน ๆ ในรัสเซีย การจับเอาสหายนักปฏิวัติรุ่นกลาง บ้ายตีและประหารเสียโดยสกาลิน การกดขี่ตรอนตีหรือเสรีภาพชนชั้นพื้นฐานของมนุษย์ การควาถลำงมีมีความเห็นค่าในพรรค ได้แต่เพียงเรื่อยมาจนถึงทฤษฎีของการปฏิวัติวัฒนธรรม ในจีนและเผด็จการต่อชนชั้นกรรมมาชีงฝันไปแดนศักดิ์ ผลกระทบอันเห็นประจักษ์

หลักฐานของการนี้ก็คือบรรดาปัญญาชนอดีตคอมมิวนิสต์ผู้ตระหนกตกใจทั้งหลายพากัน พ้นปลายปากกาเข้าทีมแห่งขบวนการคอมมิวนิสต์อย่างกรากเกรียว ชมชื่น ปวดหัวและเอาเป็นเอาตาย^๙ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ The God that failed ซึ่งรวมงานเขียนชิ้นสั้น ๆ ของฝ่ายซ้ายชั้นนำของตะวันตก,^{๑๐} Darkness at Noon ของ Arthur Koestler,^{๑๑} Animal Farm และ 1984 ของ George Orwell^{๑๒} จนกระทั่ง Main Currents of Marxism อันเป็นงานชิ้นเอกของ Leszek Koloakowski^{๑๓}

ปรากฏการณ์ “ตระหนกตกใจ” (disillusionment) ดังที่เคยเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าในประวัติศาสตร์ตะวันตกนี้เองที่เพิ่งจะเกิดขึ้นในหนังสือไทย เพียงแต่ว่าเราเกิดล่ากว่าเขา 30-40 ปีด้วยรูปแบบและเงื่อนไขที่ต่างกันออกไป Koestler, Gide, Orwell, Kolakowski ฯลฯ ก็คือบรรพบุรุษที่เดินผ่านประสบการณ์ทางอารมณ์และความคิดอันเห็นแบบเดียวกับของ บุญส่ง, อนุช., ปรีดี, วัฒน์ ฯลฯ มาก่อนนั่นเอง.

ก็แล้วลักษณะพิเศษ, อนาคตและบั้นปลายของพวกเขาผู้ตระหนกตกใจเหล่านี้จะเป็นเช่นไรเล่า ? Isaac Deutscher อดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์โปแลนด์ ผู้ออกจากพรรคเพราะไม่เป็นแบบลัทธิมาร์กซ์เพียงพอได้เอ่ยถึงเรื่องนี้ไว้ในตอนหนึ่งของบท “Heretics and Renegades” ของหนังสือ Russia in Transition ของตนความว่า^{๑๔}

“อดีตคอมมิวนิสต์แทบทุกคนแตกหักกับพรรคในนามของลัทธิคอมมิวนิสต์ แทบทุกคนเสนอตัวออกมาพิทักษ์สังคมนิยมไว้จากหตุการณ์ต่างๆ

ของระบบขุนนางหนึ่ง ๆ ซึ่งขึ้นต่อมอสโคว์ ทุก
คนเริ่มต้นโดยเคารพหน้าโฮโครกของการปฏิวัติ
รัสเซียทั้งไปเพื่อปกป้องทารกที่กำลังซำระภายใน
นั้น

“ไม่ช้าก็เร็วเจตนาเหล่านี้ก็ออกผลหรือยกเลิกไป
เสีย หลังจากแตกหักกับระบบขุนนางของพรรค
ในนามของลัทธิคอมมิวนิสต์แล้ว ผู้นอกรีต (the
heretic) ก็กลับหน้าต่อไปเพื่อแตกหักกับลัทธิ
คอมมิวนิสต์เองอีก เขาอ้างว่าได้ค้นพบวราก
แห่งของความชั่วร้ายซึ่งลึกลงไปกว่าที่เขาจินต
นาการไว้แต่เดิมนี้ แม้ว่าการขุดหา “วรากแห่ง”
ของเขาจะเกี่ยวกรรมและคนเงินซึ่งก็ตามที่ เขา
หาได้พิทักษ์สังคมนิยมจากพฤติกรรมชั่วช้าไว้
หรือโศกสัปเป้อีกต่อไปไม่ บัดนี้เขาพิทักษ์มนุษย
ชาติจากความหลงผิดเรื่องสังคมนิยมค้างหาก เขา
หาได้หน้าโฮโครกของการปฏิวัติรัสเซียเพื่อปก
บังทารกอีกต่อไปไม่ เขาค้นพบว่าทารกคือปีศาจ
ซึ่งจำต้องเกณฑ์ให้ตายเสียค้างหาก ผู้นอกรีตได้
กลายเป็นผู้นอกคอก (renegade) ไปเสียแล้ว”
ปัญญาชน นายทุนน้อยนักมนุษยธรรมทั้ง-

หลายผู้มองหาแบบจำลองสังคมอุดมคติ ที่มุ่งเท
ชีวิตจิตใจให้แก่มันแล้วพลันตระหนักขึ้นว่ามันล้วน
ชั่วร้ายเหลวไหล ย่อมบังเกิดความเจ็บปวดทาง
อารมณ์อย่างโกรธเกรี้ยวเป็นวิสัยสามัญ และน้อย
นักหรือที่ความเจ็บปวดทางอารมณ์เหล่านี้ รุนแรง
ครอบงำเสียจนกระทั่งบังเหตุผลผิดไป เส้นกัน
เกาะกุมจิตใจเสียจนกระทั่ง—บางที—นึก ไม่ออก
ว่าตนเองเคยคิดเคยรู้สึกอย่างไรเมื่อตัดสินใจร่วม
ชนวนการคอมมิวนิสต์¹⁵

กระบวนการคลี่คลายของความกึกก้องและ
ข้อสรุปของผู้ตระหนักขึ้นในตะวันตกก่อลัทธิคอม
มิวนิสต์รัสเซียซึ่งที่คอยทูลเชอรัพรรณนาไว้ หรือ
มิใช่ก็ได้และกำลังเกิดขึ้นกับผู้ตระหนักขึ้นในเมือง
ไทย พวกเขาหรือมิใช่ก็วกแวงไปมาครั้งแล้ว
ครั้งเล่าระหว่างหน้าโฮโครกทั้งรักษาทารกไว้, เท
น้ำทิ้งแล้วโยนทารกตามไปด้วย หรือกระทั่งทวน
เก็บทารกกลับมาอีก เหล่านี้—อันเป็นผลสืบเนื่อง
มาจากการตระหนักขึ้นต่อ พคท. ของปัญญาชนไทย
—ก็คือกระบวนการกวัดแกว่งทางอารมณ์และเหตุ
ผลภายใต้แรงกดดันทั้งทางส่วนตัวและทางสังคม
โดยที่ยังอยู่ในขอบเขตจำกัดของความรู้เรื่องลัทธิ
สังคมนิยมในสำนักลัทธิศักดินา—เหมาเจ๋อตุง!

ภูมิปัญญาสังคมนิยมไทย

หลัง 14 ตุลา ๆ 2526

ในช่วงประชาธิปไตยเบ่งบานระหว่าง 14
ตุลา ๆ 2516—6 ตุลา ๆ 2519 การเผยแพร่การ
ศึกษาลัทธิมาร์กซ์ในสังคมไทยดำเนินไปอย่างแพร่
หลายอย่างกว้างขวางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน มี
หนังสือในรูปเล่มพ็อกเก็ตบุ๊กทั้งที่เป็นหนังสือ
ทฤษฎีโดยตรงและการประยุกต์ทฤษฎีมาอธิบาย
ปรากฏการณ์พืมหอกันนับแสน ๆ เล่ม เนื้อหา
ตั้งแต่ขั้นนามธรรมที่สุด เช่น อธิบายศัพท์ปรัชญา
ลัทธิมาร์กซ์มาจนถึง รูปธรรมที่สุด เช่น
ประยุกต์ใช้วิชาวิธีกับการปลุกตัวปลุกผัก มีตั้งแต่
เบาที่สุด เช่น “ชีวิตกับความใฝ่ฝัน” มาจนถึง
รุนแรงที่สุด เช่น เวียจครังตรง ๆ ให้จับอาวุธ
โค่นล้มอำนาจรัฐได้การนำของพรรค ลัทธิมาร์กซ์

มาร์กซ์, เองเงิลส์ : แสดงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ (หรือคำประกาศแห่งความเสมอภาค), หลักัทธิคอมมิวนิสต์ของเองเงิลส์. บทบาทของแรงงานในช่วงผ่านจากวามรนาเป็นมนุษย์

เลนิน : รัฐกับการปฏิวัติ, ที่มา 3 แห่งและส่วนประกอบส่วน ของลัทธิมาร์กซ์, ฐานะทางประวัติศาสตร์ของลัทธิมาร์กซ์, รัฐ, คอมมิวนิสต์กับซ้ายโรครไ้เคียงสา, ภาระหน้าที่ของสันนิบาตเยาวชน, ยุทธวิธีของชาวบอลเชวิก

โดยเฉพาะความกึกของเลออน ทรอตสกี และโรซ่า ลุกเซมบูร์ก ซึ่งมีบทบาทวิาทะวิพากษ์วิจารณ์ทางทฤษฎีกับเลนินและสตาลินอย่างแหลมคมซึ่งถูกละเลยไปอย่างมาก ทั้ง 2 มีบทบาทนำสำคัญในขบวนการคอมมิวนิสต์รัสเซียและเยอรมัน และถูกรับเชี่ยออกมาด้วยสาเหตุจากความเห็นต่างของพวกเขา.

นิตยสารวรรณกรรม—การเมือง “ปลูซัน” ได้เคยเอ่ยถึงทรอตสกีในฉบับที่ 7 (กันยายน, 2518) อย่างค่อนข้างนิยมยกย่องแก่กระแสดความเชื่อที่พิศกระเพื่อในวงการฝ่ายซ้ายว่า “ทรอตสกีนั้นหรือ? กัลัทธิแก่นะซี” ซึ่งรับถ่ายทอดมาจาก พคท. นั้นนับเชื่อกความสนใจในความคิดของทรอตสกีถึงสนิทสนมก่อนที่มันจะมีโอกาสสามลุกไป ส่วนลูกเซมบูร์กมีหนังสือเล่มเล็กแปลจากภาษาจีนออกมาเล่มหนึ่งในยุคหนึ่ง ซึ่งใช้คำที่ “ฮกเพื่อฮ่ม”

คือลูกเซมบูร์ก คำหนึ่งก็เอ่ยถึงความกล้าหาญและยืนหยัดคัดค้านลัทธิแก่นในสากลที่ 2 ของเธออย่างยกย่อง อีกคำหนึ่งก็กักข่มความคิดของเธอที่วิจารณ์พรรคนะเกี่ยวกับองค์การจัดตั้งของเลนินเอาไว้ ทำให้ประกายแหลมคมของความคิดลูกเซมบูร์กมิได้เปล่งอาณาภาพของมันออกมาอย่างแท้จริง

2. ลัทธิมาร์กซ์ในสายสากลที่ 4
สากลที่ 4 เป็นองค์การการจัดตั้งที่สว่างขึ้นโดยทรอตสกีและพวกในปี ค.ศ. 1938 เพื่อตอบกัการนำที่เป็นลัทธิมาร์กซ์ของชนชั้นกรรมาชีพขึ้นมาใหม่ นับจากนั้นมาจนถึงปัจจุบัน สากลที่ 4 แยกออกเป็นกลุ่มย่อยจำนวนมาก เนื่องจากลัทธิ นิกายย่อย (Sectarianism) ของคน และพันตัวขยายใหญ่ขึ้นมาบ้างในช่วงทศวรรษ 1970¹⁷

พวกสากลที่ 4 อ้างคว่ำว่าสืบทอดความคิดลัทธิมาร์กซ์คลาสสิก และลัทธิบอลเชวิกของเลนินกับทรอตสกีมาในยุคปัจจุบัน¹⁸ ทัวแทนความคิดที่สำคัญของสากลที่ 4 ซึ่งมีผลงานแพร่หลายเป็นที่เลื่องลือได้แก่ Ernest Mandel¹⁹ และนักทฤษฎีนอกองค์การที่สำคัญคนว่าสืบสายคิดเดียวกัน มาทว่ามีข้อต่างกับความคิดทางการของสากลที่ 4 อยู่ได้แก่ Isaac Deutscher ผู้เรียกตัวเองว่านักลัทธิทรอตสกีนอกวิค (unorthodox trotskyist)²⁰

งานของ Mandel รับแก้ไขที่แปลเป็นภาษาไทยคือ “เศรษฐศาสตร์มาร์กซ์ระดับเบื้องต้น” โดยอ้าไฟ รุงอรุณ แปลออกมาจำนวนหนึ่ง และทิวหมื่นนิกรแปลออกมาอีกจำนวนหนึ่ง นอกจากนี้มีหนังสือภาษาต่างประเทศของนักคิดสายนั้นอนึ่งอยู่คามห้องสมุดบ้าง แต่ไม่มีอิทธิพลทางความคิดโดยตรงต่อสาธารณชน.

3. ลัทธิมาร์กซ์ตะวันตก หมายถึงงานเขียนและความคิดของนักลัทธิมาร์กซ์ในภาคพื้นยุโรปตะวันตกรุ่งหลังการปฏิวัติรัสเซียลงมาถึงราวปลายทศวรรษ 1960—ต้นทศวรรษ 1970 เมื่อกระแสการต่อสู้ทางชนชั้นอย่างใหญ่โตของชนชั้นกรรมกรฝ่ายยุโรปตะวันตกพลิกฟื้นขึ้นมาใหม่ เช่นกรณีการลุกฮือของนักศึกษาฝรั่งเศสปี 1968 และการนัดหยุดงานทั่วไปของกรรมกรอิตาลี ปี 1969 (ทั้งนี้ยึดตามการนิยามของ Perry Anderson ใน **Considerations on Western Marxism**)²¹ นักลัทธิมาร์กซ์คนสำคัญในกลุ่มนี้ เช่น แกรมสกี, เคลลา วอลเป้, คอลเลกิ แห่งอิตาลี, มาร์กุส, ซอร์กไฮเมอร์, อากอร์โน แห่งสำนักแฟรงค์เฟิร์ต, อัลตุสเซอร์, บาลิเบอร์ แห่งสำนักลัทธิมาร์กซ์แบบโครงสร้าง เป็นต้น กล่าวได้ว่าไม่ใช่เพียงแต่ความคิด กระทั่งชื่อเสียงเรียงนามของนักคิดลัทธิมาร์กซ์ในสายนี้ก็มิได้ปรากฏอยู่ในครรลองความรับรู้ของฝ่ายซ้ายไทยในยุคนี้โดยทั่วไปเลย.

4. นอกเหนือจากที่กล่าวมานี้ ความคิดลัทธิมาร์กซ์สายยุโรป—คอมมิวนิสต์ซึ่งหมายถึงความคิดทางการของพรรคคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ²² และซ้ายใหม่ในตะวันตก ซึ่งมีนิตยสาร **New Left Review**²³ เป็นแกนกลางในวิวาทะเผยแพร่ก็ประสบกับชะตากรรมเดียวกัน ไม่เพียงแต่เท่านั้น แม้ในชั้นความคิดของนักวิชาการกระฎุมพีตะวันตกที่วิพากษ์วิจารณ์ลัทธิมาร์กซ์—เลนิน—สตาลิน—เหมาอย่างเป็นทางการและเป็นระบบและมีเนื้อหาสาระเชิงวิชาการพอรับฟังได้ก็หาได้ปรากฏตัวออกมาในยุคนี้ไม่ มีแต่เพลงต่อต้านประเภท “สุกแผ่นดิน” และ “หนัก

แผ่นดิน” ฯลฯ ซึ่งมีได้กระตุ้นให้เกิดจิตเจตวิภววิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎี ของ พคท. แต่อย่างใดเลย กล่าวได้ว่า ในขณะที่ความคิดทฤษฎีของฝ่ายซ้ายคือยพัฒนา ความคิดทฤษฎีของฝ่ายขวาก็อยู่ในสภาพล้าหลังพอ ๆ กัน.

อย่างไรก็ตามในการประเมินความขาดแคลนของภูมิปัญญาลัทธิมาร์กซ์ในหมู่ฝ่ายซ้ายไทยในยุคนี้ ผู้เขียนจำต้องยกข้อสงวนไว้ 2 ประการ คือ 1. ไม่อาจกล่าวได้ว่ามีแค่ลัทธิเหมาล้นวัน ๆ ที่เข้ามาในครรลองความรับรู้ของฝ่ายซ้ายไทย ความคิดอื่น ๆ เช่น ความคิดของเช กูวารา และนักวิชาการมาร์กซิสต์ลาตินอเมริกาอย่าง อังเอร์ กุนเทอร์ แฟรงก์ ก็ปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง แต่ก็จำต้องกล่าวว่าลัทธิสตาลินกับลัทธิเหมาของ พคท. ครอบงำเป็นก้ำกึ่ง และฝ่ายซ้ายไทยส่วนใหญ่ก็พุ่งความสนใจและเวลากันกว่าอันมีจำกัดจำเขี่ยในบรรยากาศการเมืองอันเดือดระอุรวมศูนย์ไว้ที่ลัทธิสตาลินและลัทธิเหมาของ พคท. 2. บทความเชิงทฤษฎีจำนวนหลายบทของบรีดี พนมยงค์, หนังสือ “แคปิตลิสต์”, “มาร์กซ์จงใจจะพิสูจน์อะไร, อย่างไร” ของ สุภา ศิวิมานนท์, ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง ของฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ “มาร์กซ์และสังคมนิยม” ของสุรพงษ์ ชัยนาม จะเป็นหนังสือน้อยเล่มที่แตกออกความรับรู้อันจำกัดในยุคนี้ออกมา และจำกัดกันที่ทางเป็นพิเศษไว้ให้แก่หนังสือเหล่านี้ในประวัติศาสตร์ความคิดฝ่ายซ้ายไทยยุคดังกล่าว อย่างไรก็ตามความแพร่หลายอิทธิพลของหนังสือเหล่านี้แทบไม่คิด “กติพจน์ และธรรมนิพนธ์เมหาเจ็อง” แม้ว่าคุณภาพและความกว้างขวางทางภูมิปัญญาจะเหนือชั้นกว่าก็ตาม.

สภาพดังกล่าวมานี้จะเห็นว่าภูมิปัญญาของฝ่ายซ้ายไทยจำกัดแคบและ “เวียวลง” เรื่อย ๆ การรับเอาภูมิปัญญาของลัทธิมาร์กซ์รับมาจากลัทธิมาร์กซ์สายตะวันออกของจีนและโซเวียตเป็นกระแสหลัก เป็นการรับเอามาอย่างค้ำกันเดียวผิวเผินขาดรากเหง้าทางภูมิปัญญา ไม่เห็นประวัติศาสตร์และขอบฟ้าส่วนทั้งหมดของลัทธิมาร์กซ์มายาคติจำนวนมากแพร่ระบาคอยู่ในยุคนี้ (โดยที่ยังคงส่งผลลบมาครบจนปัจจุบัน) เช่น

– มาร์กซ์มีความคิดแนวเน้ซัคเงินคงเส้นคงวาเป็นเอกภาพเป็นระบบชั่วคราว

– ซึ่งไม่จริง

– มาร์กซ์กับเอนเงิลส์เห็นพ้องค้องกันหมดทุกประการ

– ซึ่งไม่จริง

– การพัฒนาของลัทธิมาร์กซ์แท้สืบเป็นสายโลหิตบริสุทธิ์ผ่านท่านต่าง ๆ เหล่านี้คือ มาร์กซ์ – เอนเงิลส์ – เสนิน – สตาลิน – เหมาเจ๋อตุง

– ซึ่งไม่จริง

– แต่ละท่านพัฒนาลัทธิมาร์กซ์ขึ้นตามลำดับ

จนมาถึงเหมาเจ๋อตุงซึ่งได้พัฒนาลัทธิมาร์กซ์ขึ้นถึงขั้นสุดยุคในยุคปัจจุบัน

– ซึ่งไม่จริง

– ลัทธิมาร์กซ์สำนักอื่นโค่นอกสายโลหิตบริสุทธิ์ (สายตรง) นี้ล้วนเป็นลัทธิแท้

– ซึ่งไม่จริง

มายาคติที่ พทท. เทศนาด้วยความหลงมกมายเหล่านี้ของสมเป็นภูเขาเลากาและบดบังสายตาของฝ่ายซ้ายไทยยุคนี้ น้อยคนจะรู้จัก Young Marx และเข้าใจความแตกต่างระหว่าง Young Marx กับ Mature Marx, น้อยคนจะเห็นความแตกต่างระหว่าง Marx กับ Engels,²⁵ น้อยคน

จะวิพากษ์วิจารณ์ลัทธิสตาลินและลัทธิเหมา น จากจะยกย่องบูชาหรือไม่ก็ตามสูตร 70-30 ซึ่เป็นหลัก ข้อค้อยเป็นรอง และยิ่งน้อยคนนักจะศึกษารับรู้ถึงภูมิปัญญาลัทธิมาร์กซ์อันกว้าง ไไพศาลคจห้วงมหาสมุทร ข้อจำกัดทางภาษา ภา การเมือง และ พทท. จับฝ่ายซ้ายทั้งหมดขังไว้ บ่อน้อยเสียสิ้น การกีดการหาคำตอบต่อความเี่จริงทั้งหมดเป็นไปในแนวตั้ง (vertical thinkin เมื่อบ่อแห้งก็ซุกเจาะลึกลงไป ๆ สูดเอาน้ำชุ่มกล ขึ้นมาดื่มกินพอแก้กระหาย โดยมีได้เหลียวมอง ครอบบ่อว่ามีมหาสมุทรอยู่ คงไม่เป็นการเกินจ ถ้าจะกล่าวว่ภูมิปัญญาฝ่ายซ้าย ไทยยุคนี้ในล้าห ขบวนการซ้ายใหม่ในตะวันตกหลายสิบปี.

ผลร้ายแรงที่สุดของกระบวนการทั้งหมด ซึ่งเห็นได้ประจักษ์ยิ่งในภาวะปัจจุบันก็คือ ผู้ ซ้ายไทยขาดประเพณีการวิพากษ์วิจารณ์ลัทธิส ตาลินและลัทธิเหมาด้วยจุดยืนสังคมนิยม

วิกฤตศรัทธา และ

ผลกระทบต่อปัญญาชน

ประเด็นปัญหาที่ทำให้ปัญญาชนฝ่ายซ้ายไทย กระหนกคั่นต่อมายาคติที่เคยมีกับ พทท. มีตั้งแต่ เรื่องใหญ่สู่ระดับกับแนวทางนโยบาย มาจนถึงเรื่อง เล็กที่สู่ระดับการจัดการปัญหาส่วนตัวของปัจเจก-ชน ทั้งนี้ได้มีผู้กล่าวไว้อย่างละเอียดพิศดารหลาย แห่งทั้งที่พิมพ์เผยแพร่และแจกเวียนกันอ่าน ทั้ง แต่คำให้สัมภาษณ์ของอดีตผู้นำนักศึกษา นักการ-เมือง, บันทึกกบฏของ ยุค ศรีอริวิยะ, วิกฤตการณ์

สภาพดังกล่าวมานี้จะเห็นว่าภูมิปัญญาของฝ่ายซ้ายไทยจำกัดแคบและ “เวียวลง” เรื่อย ๆ การรับเอาภูมิปัญญาของลัทธิมาร์กซ์รับมาจากลัทธิมาร์กซ์สายตะวันออกของจีนและโซเวียตเป็นกระแสหลัก เป็นการรับเอามาอย่างค้ำเคี้ยวผิวเผินขาดรากเหง้าทางภูมิปัญญา ไม่เห็นประวัติศาสตร์และขอบฟ้าส่วนทั้งหมดของลัทธิมาร์กซ์มายาคติจำนวนมากแพร่ระบาคอยู่ในยุคนี้ (โดยที่ยังคงส่งผลลบมาทราบบจนปัจจุบัน) เช่น

— มาร์กซ์มีความกึกกั่นแน่นชัคเงินคงเส้นคงวาเป็นเอกภาพเป็นระบบชั่วคราว

— ซึ่งไม่จริง

— มาร์กซ์กับเองเกิลส์เห็นพ้องต้องกันหมดทุกประการ

— ซึ่งไม่จริง

— การพัฒนาของลัทธิมาร์กซ์แท้สืบเป็นสายโลหิตบริสุทธิ์ผ่านท่านต่าง ๆ เหล่านี้คือ มาร์กซ์—เองเกิลส์—เลนิน—สตาลิน—เหมาเจ๋อตุง

— ซึ่งไม่จริง

— แต่ละท่านพัฒนาลัทธิมาร์กซ์ขึ้นตามลำดับจนมาถึงเหมาเจ๋อตุงซึ่งได้พัฒนาลัทธิมาร์กซ์ขึ้นถึงขั้นสุดยอดในยุคปัจจุบัน

— ซึ่งไม่จริง

— ลัทธิมาร์กซ์สำนักอื่นโค่นอกสายโลหิตบริสุทธิ์ (สายตรง) นั้ล้วนเป็นลัทธิแท้

— ซึ่งไม่จริง

มายาคติที่ พทท. เทศนาด้วยความหลงมกมายเหล่านี้คงสมเป็นนกเขาเดากาและบคบังสายตาของฝ่ายซ้ายไทยยุคนี้ น้อยคนจะรู้จัก Young Marx และเข้าใจความแตกต่างระหว่าง Young Marx กับ Mature Marx, น้อยคนจะเห็นความแตกต่างระหว่าง Marx กับ Engels,²⁵ น้อยคน

จะวิพากษ์วิจารณ์ลัทธิสตาลินและลัทธิเหมา นอกจากจะยกย่องบูชาหรือไม่กี่ตามสูตร 70-30 ข้อก็เป็นหลัก ข้อค้อยเป็นรอง และยิ่งน้อยคนนักจะได้ศึกษารับรู้ถึงภูมิปัญญาลัทธิมาร์กซ์อันกว้าง ใหญ่ไพศาลคจุห้วงมหาสมุทร ข้อจำกัดทางภาษา ภาวะการเมือง และ พทท. จับฝ่ายซ้ายทั้งหมดขังไว้ในบ่อน้อยเสียสิ้น การกีดกันการค้าคอบค่อความเป็นจริงทั้งหมดเป็นไปในแนวตั้ง (vertical thinking) เมื่อบ่อแห้งก็ซุดเจาะลึกลงไป ๆ สูดเอาน้ำชุ่นกลักขึ้นมาดื่มกินพอแก้กระหาย โดยมีได้เหลียวมองไปรอบบ่อว่ามีมหาสมุทรอยู่ คงไม่เป็นการเกินจริงถ้าจะกล่าวว่าภูมิปัญญาฝ่ายซ้าย ไทยยุคนี้ถ้าหลังขบวนการซ้ายใหม่ในตะวันตกหลายสิบปี.

ผลร้ายแรงที่สุดของกระบวนการทั้งหมดนี้ซึ่งเห็นได้ประจักษ์ชัดในภาวะปัจจุบันก็คือ ฝ่ายซ้ายไทยขาดประเพณีการวิพากษ์วิจารณ์ลัทธิสตาลินและลัทธิเหมาด้วยจุดยืนสังคมนิยม

วิฤตศรัทธา และผลกระทบต้อปัญญาชน

ประเด็นปัญหาที่ทำให้ปัญญาชนฝ่ายซ้ายไทยตระหนักคั่นคือมายาคติที่เคยมีกับ พทท. มีตั้งแต่เรื่องใหญ่สู่ระดับคั่นแนวทางนโยบาย มาจนถึงเรื่องเล็กที่สุดระดับการจัดการปัญหาส่วนตัวของปัจเจกชน ทั้งนี้ได้มีผู้กล่าวไว้อย่างละเอียดพิศดารหลายแห่งทั้งที่พิมพ์เผยแพร่และแจกเวียนกันอ่าน คั้งแก่คำให้สัมภาษณ์ของอดีตผู้นำนักศึกษา นักการเมือง, บัณฑิตกบฏของ ยุค ศรีอาริยะ, วิฤตศรัทธา

ฝ่ายก้าวหน้าไทย ของกลุ่มเพื่อนพ้องในยุโรป, บ๊ายแตก ของ คุณแหง และ คุณริศา โคจิราการ รวมไปถึงนวนิยาย เรื่องสั้น บทกวี และบทกวีอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนิตยสาร “ปริทัศน์สาร”, “ป้าจารย์สาร” และ “เศรษฐศาสตร์การเมือง” ซึ่งจะมีคุณค่าประมาณมิได้ทางประวัติศาสตร์ความคิดสังคมนิยมไทยต่อไป ในทศวรรษส่วนหัวของผู้เขียนเห็นด้วยกับข้อวิจารณ์โดยทั่วไป แต่มีข้อสังเกตว่าข้อวิจารณ์เหล่านี้ยังขาดไปด้วยอารมณ์กราดเกรี้ยวของ “คนนอกหัก” เป็นส่วนมากและยังขาดความกว้างขวางและลุ่มลึกทางทฤษฎีอย่างเพียงพอ การวิจารณ์เชิงปะทะตรงหน้าเช่นนี้แหลมคม กุ่เคียด มีชีวิตชีวา แต่ก็คงต้องยอมรับว่าเรามีเวลาศึกษาไตร่ตรองจำกัด และกรอบความคิดในเวทีวิวาทะย่อมแคบกว่ากรอบความคิดภายหลังจากนั้น • หากเราได้มาสงบจิตพิณพิจารณาอย่างคนฉลาดหลังเหตุการณ์ด้วยความดีถ้วนรอบคอบ กล่าวโดยสรุปผู้เขียนเห็นว่าเรายังคงใช้เวลาว่างเลยไปอีกสักระยะหนึ่งก่อนที่มีความเป็นไปได้ที่จะวิเคราะห์ประเมินค่า พกท. อย่างมีแนวทรรณะทางประวัติศาสตร์ (historical perspective).

หากจำกัดวงลงมาเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่าง พกท. กับปัญญาชนบ้างแจก ผู้เขียนเห็นว่าความผิดพลาดอย่างที่สุดของ พกท. คือ พกท. ทำให้ปัญญาชนหมดค่าความเป็นมนุษย์และหมดลักษณะ ปัญญาชน (dehumanization and deintellectualization) ปัญญาชนถูกทำให้กลายเป็นหุ่นยนต์ที่ใช้แรงงานกายแรง แต่ไม่ยี่นคืหรือ

มีความลำบากใจในการจะใช้แรงงานสมองเยี่ยงปัญญาชน (ถือคามภาวะหน้าที่ของปัญญาชนในคำอธิบายของ แกรมซี คือการมุ่งทำให้ภูมิปัญญาของสังคมพิศดารออกไป)²⁶ ไม่อาจหรือไม่สันทัดในการคิดเองอย่างอิสระ เป็นประคองสายพานส่งทอดคำสั่งแนะของจกัชั้นบนเท่านั้น เหล่านี้เป็นผลที่ย่อมจะเกิดคามมาอย่างเลี่ยงไม่ได้ในพรรคแบบ monolithic ที่ถือทฤษฎีอุคุมการทั้งแห่งแข็งท้อตายตัว.

ที่ว่าจกัอ่อนข้อบกพร่องใหญ่่น้อยเหล่านี้ น่าจะอยู่ในวิสัยที่จับเข้ากุกตกลงกันได้ในฐานะที่ปัญญาชนฝ่ายซ้ายกับ พกท. ก็มีเจตจำนงรับใช้ประชาชนด้วยกัน เหตุที่ไม่เป็นไปเช่นนั้น—และก็เป็นจุดอ่อนที่แตกหักชวาคในสายคาผู้เขียน—ก็คือ พกท. ชวาคประชาธิปไตยภายในพรรค การชวาคประชาธิปไตยภายในพรรคย่อมหมายถึงการชวาคกลไกในตัวเองที่จะสะสางความผิดพลาดคบกพร่องเพื่อปรับเช็ดียน ไปสู่สิ่งที่คึกกว่าได้ และกับปัญหาการกคประชาธิปไตย การกคการวิจารณ์ได้แย้งอย่างเสรีในพรรคนี้แหละที่เป็นแกนเรื่องหลักของบทความ “พรรคและการปฏิวัติ” ซึ่ง ท. อิศรว เขียนลงในนิตยสารพันมิตร เล่มแรก (21 กุมภาพันธ์ 2524) หน้า 22–31.

เมื่อไม่มีประชาธิปไตยในพรรค ก็หมายความว่าไม่มีที่ทางให้คึกมีความเห็นต่างยีนในพรรคนี้คือที่มาของคำถามซึ่งปัญญาชนทั้งหลายหมคปัญญาจะตอบได้กับคำถาม “คุณจะตรวจสอบชั้นบนของ พกท. ได้อย่างไร?”

เพื่อเป็นกนคื เราจะต้องประณามความชั่วร้าย แต่กนเราไหนเลยจะประณามความชั่วร้ายได้

ไกลเกินไปกว่าขอบเขตจำกัดแห่งภูมิปัญญาของคน และขอบเขตจำกัดแห่งภูมิปัญญาอันค่อยพัฒนา ของปัญญาชนฝ่ายซ้ายไทยผู้ตระหนักดี โดยทั่วไป ก็คือ ลัทธิเหมา—ลัทธิสตาลินในภาคของ พทท. ถึงจุดนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ การประณาม พทท. โดยถือว่ามันเป็นสิ่งเดียวกับลัทธิมาร์กซ์ เป็นตัวแทน ที่ถูกคองแท้จริงและชอบธรรมของลัทธิมาร์กซ์ อันที่จริงการอธิบายเช่นนี้ออกจะหายไป หากจะ ไล่ละเมียดละไมยิ่งขึ้นก็คือ :- พทท. = พอลพท = เวียดนามที่ไล่ประชาชนลงทะเลไปเป็นมนุษย์เรื้อ นับแสน=พรรคคอมมิวนิสต์จีน=ลัทธิเหมา=ลัทธิ สตาลิน=ลัทธิเลนิน=ลัทธิมาร์กซ์.

การคิดคั่งนี้จะเป็นผลของอื่นใดอีกเล่า หาก มิใช่ผลของการที่ พทท. ย้านก้าหน้าว่าคนเป็น พรรคลัทธิมาร์กซ์—เลนิน ความคิดเหมาเจ๋อง เป็นพรรคของชนชั้นกรรมาชีพที่ยิ่งใหญ่ มีเกียรติ และถูกต้อง—นี่ก็คือ โศกนาฏกรรมของนักลัทธิ คัมภีร์ทั้งหลายที่เจตนาดีของคนในสถานการณ์หนึ่ง ก่อให้เกิดผลเสียหายร้ายแรงต่อเป้าของเจตนาใน อีกสภาพการณ์หนึ่ง การยกลัทธิมาร์กซ์ขึ้นสูงสุด ประคองเป็นโครงการสวรรค์และอ้างว่าพรรคของตน เป็นไอรสวรรค์ ในที่สุดก็คือการจุกกระซาค ลัทธิมาร์กซ์ลงมาเกลือกกลั้วกับความเหลวไหลผิด พลาดของตัวในคราวคบปลั่งกับสวรรค์ด้วยนั่นเอง.

เพื่อยืนยันชัดเป็นคนดี เรายังต้องมีการกระทำ ได้คอบต่อความชั่วร้ายในสังคม คำคอบสำหรับ ปัญญาชนฝ่ายซ้ายผู้ตื่นจากฝันร้ายว่ายังควรจะ กระทำคอบต่อคอบสังคมซึ่งคงเลวร้ายอยู่อย่างไร นั้นมีท่าทางกันออกไป ชั้นต่ำสุดเขาขอเป็นคนดีมี

ศีลธรรมทำคามกฎบ้านเมือง ชั้นสูงขึ้นมาหน่อย ก็ขอเป็นนักพัฒนาช่วยผู้ยากไร้ในชนบทและสลัม ณ จุดวิกฤตยุคคอมการนี้ ปัญญาชนฝ่ายซ้ายทั้งหลาย และปัญญาชนโดยทั่วไปก็พลิกความคิดของคว้เข้า กับกระแสประการหนึ่ง ก็กระแสที่เปลี่ยนจาก การมองและแก้ปัญหาเชิงสังคมมาเป็นเชิงปัจเจก, จากเชิงเศรษฐกิจการเมืองมาเป็นเชิงจริยธรรม, จากเชิงมุ่งที่อำนาจรัฐมาเป็นเชิงนอกอำนาจรัฐ หรือกล่าวโดยสรุป จากเชิงวัตถุนิยมมาเป็นจิต- นิยม มุ่งสู่จิตใจของปัจเจกชนรวมทั้งตัวเอง นี่ ก็คือเหตุปัจจัยภายนอกประการหนึ่งแห่งการขยาย อิทธิพลสูงชันของแนวคิดมนุษยนิยม และพุทธ- ศาสนาแบบก้าหน้าของ ส. คิวรักษ์และสำนัก พุทธไทยปริทัศน์ รวมทั้งชุมนุมชมรมองค์การ เพื่อการพัฒนาและศาสนานอกระบบทั้งหลายทั้ง ปวง ปัญญาชนคนดีที่หงอยเหงาค้างหันหน้าทอด ศาไปรวมศูนย์อยู่ที่กระแสลิดและปฏิบัติการสายนี้ พวกเขาคุกคองคนเข้าร่วมนับสิบๆและชิงความเห็น ออกเห็นใจของคนนับร้อย ๆ ที่อึดคั่งเป็นฝ่ายซ้าย.

สำหรับมาร์กซ์ทุกอย่างเป็นอันว่าจบเท่านั้น!

ชัยชนะในความปราชัย ของลัทธิมาร์กซ์ ?

หากจะนับช่วงปี 2516-2519 เป็นระยะชะ- ชนะชั่วคราวอย่างน้อยทางอุดมการณ์และทฤษฎีของ ลัทธิมาร์กซ์ไทยในอนันที่ทำให้สาธารณชนข้างมาก สัมผัสกระทั่งบางส่วนของมรบีโดยทั่วไปได้ เรา ก็พอสรุปได้ว่าหน่ออ่อนแห่งความปราชัย ได้ก่อตัว ทั่วขึ้นแล้วตั้งแต่ระยะนั้น และมาแสดงผลเต็ม

ที่เอาลงเลยเป็นความปราชัยของลัทธิมาร์กซ์ใน ปี พ.ศ. 2524—ปัจจุบัน แต่ทว่านี่เป็นความปราชัยอย่างสิ้นเชิงหรือไม่? มิใช่ว่าหน่ออ่อนแห่งชัยชนะที่กำลังเริ่มก่อตัวขึ้นในระยะปราชัยนี้หรือ?

ไม่เคยมียุคสมัยใดที่ลัทธิมาร์กซ์ในสังคมไทย ถูกตรวจสอบอย่างหนักหน่วงเท่าปัจจุบัน โดยเฉพาะลัทธิมาร์กซ์ถูกตั้งคำถามในระดับปัจเจกและจริยธรรมสูงยิ่ง ภูมิปัญญาของแวดวงปัญญาชนไทยยุคปัจจุบันกล่าวได้ว่ากว้างขวางกว่าเดิมมาก มีการศึกษาสืบค้นส่องสว่างเข้าไปในซอกมุมที่เคยลึบของความถึกทฤษฎีต่าง ๆ จากตะวันตกและของตะวันออกเราเองอย่างเข้มข้น เรามักจะได้ยินได้ฟังถ้อยคำที่ว่า “ลัทธิมาร์กซ์ไม่ใช่คำตอบเดียวต่อทุกปัญหา และไม่สามารถตอบทุกปัญหาได้” การคิดแหวกแนว (lateral thinking) คว้าระเบียบวิธีการคิดใหม่ ๆ และการคิดอย่างผสมผสาน (eclectic thinking) แพร่หลายกว้างขวาง มีความพยายามเอามาร์กซิสต์มาเปรียบกับพุทธศาสนา หาข้อเหมือนและจุดบรรจบ ประนีประนอมและเชื่อมสิ่งที่เคยเป็นปฏิปักษ์กันเข้าด้วยกัน ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ, ไม่ยอมรับอะไรง่าย ๆ, ไม่เลือกอะไรง่าย ๆ.

ในกระบวนการค้นคว้าสืบค้นเพื่อตอบปัญหาทั้งหลายทั้งปวงซึ่งเสนอตัวมาในปัจจุบันเราสามารถสังเกตเห็นแนวโน้มประการหนึ่งได้ชัดเจน นั่นคือแนวโน้มที่จะเลิกระเบียบวิธีการศึกษาของลัทธิมาร์กซ์ไปเสีย อันที่จริงนี่ก็เป็นเรื่องธรรมดาสามัญในระยะเวลาการแสวงหาทางความคิดเช่นนั้น ข้อที่น่าเสียดายก็คือว่า มิได้มีการเอาลัทธิมาร์กซ์ไป

ตอบปัญหาที่พอเห็นได้ว่าลัทธิมาร์กซ์ตอบได้ ปัญหาเหล่านี้ก็เช่น

1. ปัญหาความวิพากวิจารณ์ต่อระบบทุนนิยมไทยและทุนนิยมโลกทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม
2. ปัญหาความแปลกแยกของมนุษย์ในระบบทุนนิยมและสังคมหลังทุนนิยม
3. ปัญหาขบวนการปฏิวัติ, รัฐ และขบวนการนักศึกษา และเหนืออื่นใด
4. ปัญหาลัทธิศาสนา—ลัทธิเหมา อันเป็นรากเหง้าทางอุดมการณ์—ทฤษฎีของ พลท.

สิ่งที่เราพบเห็นในระยะหลังจึงมักเป็นเช่นนี้ คือ การเอาระเบียบวิธีการของมนุษย์นิยมไปศึกษาค้นคว้าปัญหาขบวนการ นักศึกษาและการเมือง²⁷ การใช้จุดยืนจริยธรรมวิพากษ์วิจารณ์ความน่าเฟะของระบบทุนนิยม²⁸ การใช้ความรู้สึกและทฤษฎีการเมืองเรื่องอำนาจมาวิจารณ์และอธิบายปัญหาระบบสังคมนิยมที่ดำรงอยู่ทั้งปวง²⁹ ทั้งนี้ยังมิได้พูดถึงการใช้ระเบียบวิธีการศึกษาของตะวันตกสำนักต่าง ๆ มาศึกษาเพื่อเยียวยาอาการโรคของสังคมไว้อย่างจำกัด การมองและปฏิบัติการไว้ในกรอบความเป็นไปได้ของโครงสร้างสังคมปัจจุบัน.

นี่หมายความว่าเรามีได้รับประโยชน์ทางปัญญาแต่ประการใดเลยจากการใช้ระเบียบวิธีการศึกษาอื่นนอกเหนือไปจากลัทธิมาร์กซ์ในการศึกษาปัญหาหรือ? จะให้ใช้แค่ระเบียบวิธีการศึกษาของลัทธิมาร์กซ์อย่างเดียวเหมือนมันเป็นสารพัดนึกโอสถหรือ? หากมิใช่สิ่งที่ผู้เขียนกำลังวิจารณ์มิใช่การขยายแวดวงกรอบการมองให้กว้างออกไปแต่คือการทดแทนกรอบการมองลงมาโดย

จงใจละเลยระเบียบวิธีการศึกษาบางอย่าง (ในที่นี้คือลัทธิมาร์กซ์) โดยที่ก็ยังมิได้เข้าใจสาระสำคัญของมันอย่างแท้จริง.

สิ่งที่ได้กล่าวแล้วว่าระยะหลังนี้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ลัทธิมาร์กซ์ (คงที่เข้าใจกันในเมืองไทย) หนักหน่วงมาก ผู้เขียนสลับกับฟังอยู่แล้วเห็นด้วย, ถูกต้อง วิจารณ์ได้ดีมาก เพียงแต่ว่า “สิ่ง” ที่พวกเขากำลังวิพากษ์วิจารณ์คือคือนั้นหาใช่ลัทธิมาร์กซ์ไม่ แต่คือลัทธิศาสนาและลัทธิเหมาในภาคส่วนของ พคท. ต่างหาก³⁰ ทราบโคก็ยังมีได้ทำความกระจ่างทางปัญญาในข้อนี้ ไม่มีการขีดเส้นแบ่งและโยงความสัมพันธ์ที่เป็นปฏิปักษ์กันระหว่างลัทธิมาร์กซ์กับลัทธิศาสนาและเหมาของ พคท. อย่างชัดเจนควาบบน “การวิจารณ์ลัทธิมาร์กซ์” ทั้งหลายก็ยังไม่เข้าใจการวิจารณ์ลัทธิมาร์กซ์แท้จริงไม่ การฟื้นฟูลัทธิมาร์กซ์ในฐานะระเบียบวิธีการศึกษาที่เป็นสังคมศาสตร์สาขาหนึ่งก็ย่อมทำได้ และนั่นย่อมหมายถึงการขูดเครื่องมือการศึกษาสำคัญอันหนึ่งซึ่งอาจทำให้เราเสียโอกาสที่จะได้คำขอบที่เป็นประโยชน์สำหรับปัญหาซึ่งรวมเราเราอยู่ในปัจจุบันไป.

นี่หมายความว่าในท่ามกลางความปราชัยครั้งนี้ ลัทธิมาร์กซ์จะสามารถยืนอยู่ได้ในฐานะปรัชญาและทฤษฎีการอธิบายโลกหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของลัทธิมาร์กซ์ที่จะทนทานการพิสูจน์ตรวจสอบ ให้ผู้รู้ทั้งหลายนำไปเป็นเครื่องมือสำรวจค้นคว้าปัญหาที่เป็นจริงของสังคมไทย และโลกปัจจุบันอย่างหนักหน่วงซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทว่าก่อนอื่นลัทธิมาร์กซ์ควรได้รับโอกาสที่จะไม่ถูกละเลย.

ความแยกห่างระหว่างทฤษฎีกับประสบการณ์

การตั้งข้อระวิงเชิงจริยธรรม และประเพณีการศึกษาอย่างเสรี เป็นข้อที่ที่เราควรได้มาจากการวิพากษ์วิจารณ์ แต่ทว่าเพียงเท่านั้นก็ยังไม่เพียงพอแก่การทะลวงค่านิยมสัญญาสังคมนิยมไทยไม่.

ปัจจุบันสภาพการณ์หนึ่งที่ดำรงอยู่ในขบวนการปัญญาสังคมนิยมไทยกำลังเป็นค่านิยมที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาภูมิปัญญาสังคมนิยม นั่นคือการแยกห่างระหว่างทฤษฎีกับประสบการณ์.

ประสบการณ์ทางการเมืองของขบวนการสังคมนิยมไทยไม่ใช่ว่าขาดแคลน หากมีอยู่อย่างสมบูรณ์พอสมควร แต่ทว่าประสบการณ์โดยตัวมันเองไม่มีความหมาย ประสบการณ์จะมีความหมายก็ต่อเมื่อมนุษย์ใช้วิธีการที่แน่นอน ไปศึกษาตีความมัน ผ่านการตีความด้วยระเบียบวิธีคิดหนึ่งที่แน่นอนเท่านั้น ประสบการณ์จึงจะตกผลึกเป็นข้อสรุปที่มีชีวิตชีวาและบอกสู่ทางการปฏิบัติต่อไปได้.

เท่าที่ผ่านมาหนักเคลื่อนไหวในอศักผู้คุมด้วยประสบการณ์ได้ประสบความสำเร็จในการวิจารณ์ทฤษฎีและอุดมการณ์ของ พคท. พังยับเยินไป แต่การวิจารณ์ของพวกเขาเหล่านั้นยังจำกัดอยู่ในเชิงลบ ยังไม่ใช่เชิงบวก หมายความว่าค่านิยมในขณะที่เขาวิจารณ์ทฤษฎีและอุดมการณ์ของ พคท. กรอบทฤษฎีและอุดมการณ์ของ พคท. ก็ยังคงเป็นพรมแดนแห่งความรู้จักลัทธิมาร์กซ์ของพวกเขา ฉะนั้นผลจึงออกมาว่าหลายคนเห็น้ำใส โครกทั้งแล้วโยนทารกทั้งไปด้วย

ในอีกภาคส่วนหนึ่ง เรามีคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นผู้สนใจศึกษาทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์ที่เติบโตขึ้นมา มีบทบาทในปีหลังๆ นี้ (ผู้เขียนหมายถึงคนอย่าง สุวินัย ภรณวลัย, ทรงชัย ฉ.ยะลา, ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ, ไซยันต์ รัชชกุล ฯลฯ) พวกเขายังคงประสบการณืต่อสังคมไทยเมื่อเทียบกับคนกลุ่มแรก แต่ทว่าพวกเขาได้เปรียบกว่าในแง่ความรู้คู่ต่อทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์อย่างกว้างขวาง ทั้งหมดเป็นนักเรียนนอกจบจากตะวันตกและญี่ปุ่น พวกเขาไม่ได้เติบโตทางความคิดทฤษฎีได้ครอบงำกิจกรรมและชี้นำล้าหลังต่อมาจาก พลท. พวกเขาอยู่กับกองหนังสือคนละกอง ห้องสมุดคนละห้อง และแวดวงปัญญาและสังคมคนละแวดวงกับกลุ่มแรก ด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงเป็นคนกลุ่มแรกสุดที่แหวกกรอบอุดมการ-ทฤษฎีของ พลท. ออกไป และนำเสนอกรอบอุดมการ-ทฤษฎีใหม่ที่มีชีวิตชีวากว่าของสำนักอื่นๆ ในสายคิดสังคมนิยมเข้ามาได้.³¹

สถานการณ์ในปัจจุบัน เราจึงมีกลุ่มหนึ่งที่มีประสบการณ์แค่ซาคทฤษฎีกับคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีทฤษฎีแต่ขาดประสบการณ์ การวิจารณ์อุดมการ-ทฤษฎีของพลท. ในเชิงบวก-ก่อนอื่นและอย่างเป็นรูปธรรม-ก็คือการสมานบรรจบคน 2 กลุ่มนี้เข้าด้วยกันในทางความคิด หรือนัยหนึ่งการสมานบรรจบประสบการณ์ในรอบ 10 ปี เข้ากับทฤษฎีสังคมนิยมที่ก้าวหน้าที่สุดของนานาชาติ.

จะเริ่มต้นที่ใด ?

สภาพการณ์พิเศษของการเมืองไทยในปัจจุบัน อาจเปรียบเทียบได้กับนี้คือ ปกติมวยแต่ละคู่เวลาชกกันและลงเอยด้วยการน็อกเอาต์นั้น หมายความว่า ฝ่ายหนึ่งชกต่อยจนอีกฝ่ายหนึ่งยับเยินไปราชัยไปเพราะบอบช้ำหรือถูกทำลายสมรรถภาพการต่อสู้ทางกายภาพ แต่ในกรณีไทย สงครามปฏิวัติของ พลท. กับรัฐบาลเป็นมวยที่ยังชกไม่น็อกเอาต์ ในความหมายสามัญ แคชก ๆ อยู่ก็ ๆ ก็เลิกกันไปเสียก่อน โดยฝ่ายหนึ่งต่อยไปต่อยมากก็ปลิ้นเข้าอ่อนทรุดชวลงไปกองอยู่กับพื้นเสียเฉย ๆ เพราะอวัยวะในซัดแย้งกันเองจน ไม่ยอมทำงานตามปกติ จุดจบของมวยคู่หนึ่งจึงไม่อาจพูดได้อย่างเต็มปากเต็มคำว่ามีฝ่ายที่ขึ้นอยู่ชนะน็อกพิชิตคู่ชกเหลกตายไป หากจะพูดว่ามีฝ่ายที่กองอยู่กับพื้นนั้นเลิกชกค้างหาก.

ในสภาพเช่นนี้ ขบวนการฝ่ายค้านของการเมืองไทยจึงมิใช่ถูกทำลายอย่างยับเยินทางกายภาพหรือถูกปราบปรามจนราบคาบสิ้นซาก สงครามปฏิวัติไทยยังมิได้มีการแพ้ชนะ หากทว่าสงครามปฏิวัติถูกเลิกถูขยับไปเสียก่อน โดยที่ฝ่ายหนึ่งในสงครามเล็กรบเล็กปฏิวัติ พวกเขาเหล่านี้อาจสลายตัวไปทางการเมืองการจกตั้ง แต่พวกเขายังดำรงชีวิตอยู่ และอนาคตพวกเขาจะแสดงบทบาททางการเมืองต่อไปอย่างไรหรือไม่ยังไม่แน่ชัด.

ถ้าสงครามคือการต่อเนื่องจากการเมือง จุดยุติของสงครามก็ย่อมเป็นจุดเริ่มต้นของการเมือง

ก๊วย การเมืองในที่นี้หากถือเอาคึกคักคอมมิวนิสต์ หรือเรียกตามภาษาทางการว่าผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ทั้งหลายเป็นเป้าหมายการศึกษา การหันเหบทบาทของ คนกลุ่มนี้ย่อมขึ้นอยู่กับกระแส 2 กระแส พลัง 2 พลัง ในสังคมไทย กระแสแรกคือการหันหน้าเอา ฐานะใจคนกลุ่มนี้โดยพลังของรัฐและระบบสังคม โดยพยายามผนวกกลืนสมัครสมานคนกลุ่มนี้ให้มา ดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขเยี่ยงสามัญชนในการดูแล ของรัฐและระบบสังคมที่มีเสรีภาพและความเป็น ธรรมพอสมควรเสีย อีกกระแสหนึ่งคือการผูกพัน ก่อตัวของพลังปัญญาและประสบการณ์ของพวกเขา ขึ้นมาใหม่ สามารถเสนอทางออกและนโยบาย ทางการเมืองที่อิสระ สร้างขอบเขตพัฒนาสังคม ตามทิศทางที่พวกเขาเห็นสมควรต่อไปได้ การ ประลองยุคนีระหว่าง 2 กระแส 2 พลังนี้จะลงเอย เยี่ยงไรย่อมบอกไม่ได้ในเวลาอันสั้น.

สำหรับสถานภาพลัทธิมาร์กซ์ ในสังคมไทย ผู้เขียนเห็นว่าขอบเขตการ ปัญญาสังคมนิยมกำลังมา ถึงช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการก้าวกระโดดใหญ่ หรือ การชะงักงันอีกนานปี หากก้าวผ่านช่วงนี้ไปได้ ย่อมหมายถึงการพัฒนาทางคุณภาพของ ภูมิปัญญา สังคมนิยมในสังคมไทยอย่างใหญ่หลวง เซกเตลเคย กล่าวไว้ว่ามีแต่สิ่งที่แตกแยกเท่านั้นซึ่งเป็นของจริง การแตกแยกขั้วกันระหว่างกรอบอุดมการณ์-ทฤษฎี ของ พคท. กับความกึกก้องของขอบเขตการปัญญา สังคมนิยมไทยมีต้นทุนที่ต้องจ่ายไป แต่ก็เป็น สัญญาณบ่งบอกถึงผล ได้ที่อาจจะกลับคืนมา เป็น ความจริงที่วิกฤตลัทธิมาร์กซ์ทำให้คนมากมาย หันหลังให้กับลัทธิมาร์กซ์ก่อนจะรู้จักมันเสียด้วย ซ้ำ แต่ในช่วงวิกฤตอุดมการณ์-ทฤษฎีเช่นนี้เอง

ที่กระตุ้นให้คนทั้งหลายคิดและใช้ความพยายาม อย่างหนักหน่วงขึ้นหลายเท่าตัว ไม่แน่ว่า วิกฤตอุดมการณ์นี้อาจจะช่วยกระตุ้นผลิตนักทฤษฎี สังคมนิยมที่คิดค้นออกมามากเป็นจำนวนมาก ไม่ ควรลืมว่า แม้แต่ พอล เอ็ม. สวีซี แห่งนิตยสาร *Monthly Review* ของสหรัฐ ฯ ก็ยังฝากความ หวังไว้กับนักทฤษฎีสังคมนิยมในโลกที่ 3 ว่าจะเป็นผู้เข้ามาแบกรับงานพัฒนาทฤษฎีสังคมนิยมไปอย่าง ใหญ่หลวงในอนาคต.³²

แต่ก่อนจะไปถึงความสำเร็จขั้นนั้น ก้าวแรก เห็นจะเป็น *การสร้างแนวโน้มใหม่* ของสังคมนิยม ขึ้นมาในสังคมไทย ให้เป็นแนวโน้มทางปัญญาที่แยก แปรต่างออกไปอย่างเด็ดขาดจากอุดมการณ์- ทฤษฎีเดิมของ พคท. ไม่เพียงแค่นั้น ความแตกต่าง เป็นปฏิปักษ์ระหว่างอุดมการณ์ของ พคท. กับลัทธิ มาร์กซ์เท่านั้น หากก้าวคืบไปใช้ลัทธิมาร์กซ์เป็น ระเบียบวิธีการศึกษาส่องสำรวจวิเคราะห์ พคท. และขอบเขตการคอมมิวนิสต์ไทยด้วย เราควรสืบ ค้นเข้าไปในแหล่งศกสำรวจทั้งหลายของทฤษฎี ลัทธิมาร์กซ์อันกว้างไพศาลไร้พรมแดน ไม่จำกัด ตัวเองไว้เป็นสวาททางปัญญาของสำนักหนึ่งตระกูล หนึ่ง แต่ก็ไม่ใช่เวลาเวลาที่จะงกเว้นหวงห้ามการ ศึกษาความกึกก้องของสำนักใด เราควรจะมีศกสายคา ลทิปัญญาต่อแแกรมซี, ลุกเซมบวร์ก, ทรอตสกี, อัลธู- แซร์, คอลเลกตี, มาร์กูส, มันเคส, ฮาเคอร์โน, มาร์โควิช, แอนเคอร์สัน ฯลฯ และไม่ควรถัดหมวก ไว้สวมให้ใครเพียงเพราะเราก็คิดกันสนใจในสิ่ง ใดต่างไปจากเราคั้งที่ พคท. ได้ทำและกำลังทำอยู่³³ เราสามารถศึกษาทรอตสกี ได้โดย ไม่จำเป็นต้องเป็น ทรอตสกีอิสต์ เราศึกษาเหมาได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็น

เหมือนอิศร ความสำคัญอยู่ที่การสังเคราะห์ความคิด ร้อยแปดตำนานนั้นเข้ามาด้วยประสบการณ์ของเราเองอย่างวิเศษสร้างสรรค์และเป็นตัวของตัวเองมากกว่า ผู้เห็นว่าคนที่ศึกษาอะไรก็จำต้องเป็นเช่นนั้น เห็นว่าคนอื่นไม่มีวิจารณ์เขาหรือไม่มีสมองไว้กึกสำหรับตัวเอง ก็ยอมแสดงว่าเขาดีกว่าคนอื่นทั้งโลกเป็นเหมือนเขา.

ผู้เขียนใคร่จะจบบทความที่คงไม่คลั่งจองกับมาตรฐานบทความวิชาการทั่วไปนัก ทั้งโดยเนื้อหาและภาษาค้วยด้อยความบางทอนจากปาฐะเรื่อง *On Socialist Man* ซึ่ง Isaac Deutscher ได้รับเชิญไปแสดงต่อที่ประชุมสัมมนาวิชาการสังคมนิยมในสหรัฐอเมริกาของพวกฝ่ายซ้ายใหม่เมื่อทศวรรษที่ 1960 ดังนี้³⁴

“ผมไม่แน่ใจที่จะกล่าวว่าใช่เสมอ เมื่อผู้คนบอกผมว่าแน่นอนลัทธิมาร์กซ์ย่อมไม่ใช่ปัจเจกวิภาตะในพัฒนาการของความคิดมนุษยชาติ, เราต้องก้าวหน้าต่อไปจากลัทธิมาร์กซ์ นี่เป็นการคัดค้านลัทธิมาร์กซ์อย่างเบ็ดเสร็จยิ่งและผมค่อนข้างจะนิยมชมชื่นมัน แต่เราก็ต้องลึกลับ

สักเดี๋ยวก่อนว่าลัทธิมาร์กซ์หันสมัยไปเสียแล้วจริง ๆ ในแง่ใบบ้างและจะให้เราเปลี่ยนย้ายจากลัทธิมาร์กซ์ไปที่ไหนกัน...

“หากจะให้เราเผชิญภาระหน้าที่ของเราใหม่และทำให้ นักสังคมนิยมรุ่นใหม่สามารถฟันการต่อสู้ขึ้นแล้วละก็ เราต้องกวาดล้างความหลงผิดและมายาคติเกี่ยวกับสังคมนิยมซึ่งออกเงยขึ้นในหลายสิบปีที่ผ่านมามาออกไปจากจิตใจเราอย่างถึงที่สุด เราต้องแยกสังคมนิยมให้ขาดจากจำพวกดื้อเดียนมนุษยนิยมแบบศักดินหรือแบบยุคหลังศักดินตลอดไป หากมิใช่แยกสังคมนิยมให้ขาดจากสหภาพโซเวียตหรือจีนกับผลสำเร็จที่ก้าวหน้าของประเทศทั้ง 2 นั้น เราต้องฟื้นฟูจินตภาพของมนุษยสังคมนิยมแต่เดิมให้ทรงความวิเศษทางจิตใจของมันเองอย่างครบถ้วน เราต้องฟื้นฟูจินตภาพนั้นขึ้นในใจของเรา ก่อนนั้นก็เสริมความเชื่อของเราให้มั่นคงประคองบ้อมปราการ, คิดอาวุธทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำพาจิตสำนึกและความมึนคิดสังคมนิยมกลับไปสู่ชนชั้นกรรมกร”.

เชิงอรรถ

1. “บุญส่ง ชลธร ผู้ปฏิเสศแนวทาง ท.ค.ท.”, *ข่าวนิกรไทย* ปีที่ 3 ฉบับที่ (30)+85, 4 มิถุนายน 2522, หน้า 10-16.
2. “สัมภาษณ์ ชานี ศักดิ์เศรษฐ์”, *สยามใหม่* ปีที่ 2 ฉบับที่ 50, 28 มีนาคม 2524, หน้า 29-34.
3. “สัมภาษณ์พิเศษ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล”, *สยามนิกร* ปีที่ 4 ฉบับที่ 173, 18 ตุลาคม 2523, หน้า 26-35; “ธีรยุทธ บุญมี : จากวันนั้นถึงวันนี้ ทางเดินสายใหม่ของเขา” (บทสัมภาษณ์), *น.ส.พ. มติชนรายวัน* 9 มีนาคม 2524, หน้า 2, 11; “เครื่องกมด, อนุช ทั้งบ้านเมือง” *น.ส.พ. มติชนรายวัน* 30 พฤศจิกายน 2524, หน้า 1, ผู้เขียนจำได้ว่าคำให้สัมภาษณ์ของ อนุช อภาภิรม และข่าวคำพูดของเครื่องกมด เล่าให้โรจน์ ลงพิมพ์ใน *น.ส.พ. มาตุภูมิรายวัน* ในเดือน มิถุนายน 2524 ด้วย แต่เนื่องจากเวลาจำกัดไม่อาจค้นฉบับที่แน่ชัดมาอ้างอิงได้ทัน.
4. คงจำเนื้อเพลง “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ที่ลุลิ้นคิดปากภายหลัง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ของวัฒน์ได้ ส่วน กลับ มาเมือท่าคำ เป็นชอหนังสือรวมเรื่องสั้นของตัวเอง (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อาทิตย์, 2524) หลายเรื่องใน กลับมาเมือท่าคำ เป็นบทวิจารณ์ พทท. โดยอุปมาอย่างเจ็บแสบ.
5. *ศุยุค ศรีอาริยะ, บันทึกกบฏ*, (กรุงเทพฯ : เส้นทาง, 2523).
6. ปรีดี บุญซื่อ เขียนและแปลหนังสือออกมา 2 เล่ม ซึ่งชื่อมาก เล่มแรก ความอับจนของลัทธิมาร์กซ์ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2524) เล่มที่สอง บัณฑิตวิทยาของการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เกล็ดไทย, 2525) โดยเฉพาะ “ความอับจนของลัทธิมาร์กซ์” ขายดีมาก ต้องพิมพ์ซ้ำในเวลาอันสั้น แกนคิดหลักของหนังสือสองเล่มนี้ ปรีดี นำมาจากความคิดของ เลสเช็ค โกลาโควสกี สำหรับคำวิจารณ์หนังสือสองเล่มนี้ โปรดดู *วิวยา สังขพิจารณ์* ใน โลกหนังสือ ปีที่ 4 ฉบับที่ 11, สิงหาคม 2524 และ *เกษียร เศษ-พิระ* ใน *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ 11 ฉบับที่ 3, กันยายน 2525.
7. หมายถึง *ธิดา ดาวรเศรษฐ์ และ เหวง โคจิราการ, บันแตก : ความเป็นจริงของการประชุมสมัชชา 4* พทท. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2526).
8. *Isaac Deutscher, The Prophet Armed* (Oxford : Oxford University Press, 1979), pp. 2-5.
9. *ศุ Paul Hollander, Political Pilgrims* (New York : Oxford University Press, 1981).
10. *Richard Crossman (ed), The God That Failed* (New York : Bentam Books, 1965) ประกอบด้วยเรื่องของปัญญาชนอดีตคอมมิวนิสต์ หรือแนวร่วมคอมมิวนิสต์ชั้นนำ เช่น André Gide, Stephen Spender, Ignazio Silone, Richard Wright, Louis Fischer เป็นต้น.
11. *Arthur Koestler, Darkness at Noon*, translated by Daphne Hardy (New York : The Modern Library n.d.)

12. หนังสือชื่อทั้งสองเล่มของ Orwell ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้วคือ *วิเชียร อภิชาตการ* (แปล) *การเมืองของสัตว์* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เคเค็ดไทย, 2518) และ *วศิม ฝ่าเหตืองทอง, อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์* (แปล), 1984 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กอไผ่, 2525).
13. *Leszek Kolakowski, Main Currents of Marxism: its origin, growth and dissolution*, 3 Vols. (Oxford : Clarendon Press, 1978).
14. *Isaac Deutscher, "Heretics and Renegades"*, in *Russia in Transition* (New York : Coward-Mc-Cam, 1958), pp. 208-9.
15. *Isaac Deutscher, "The Ex-Communist's Conscience"*, in C. Wright Mills edited, *The Marxists* (New York : Dell Publishing Co., Inc., 1972), pp. 356-357.
16. ผู้เขียนยึดตามนิยามของ *Perry Anderson* ใน *Considerations on Wertern Marxism* (London : NLB, 1976), chapter I "The Classical Tradition", pp. 1-23 Anderson ได้ระบุนามของนักทฤษฎีมาร์กซ์คลาสสิกรุ่นหลัง มาร์กซ์-เอนเกลส์ว่าไว้ได้แก่ Labriola, Mehring, Kautsky, Plekhanov, Lenin, Luxemburg, Hilferding, Trotsky, Bauer, Preobrazhensky, และ Bukharin.
17. *Pierre Frank, La Quatrieme Internationale* (Paris, 1969).
18. *Perry Anderson, ibid.*, pp. 98-101.
19. Ernest Mandel เป็นนักทฤษฎีมาร์กซ์ลัทธิสังคมนิยมที่ลือชื่อได้เขียนหนังสือและบทความเศรษฐศาสตร์การเมืองไว้เป็นจำนวนมาก ที่สำคัญก็ เช่น *Late Capitalism, The Second Slump, Revolutionary Marxism Today, From Stalinism, To Eurocommunism* เป็นต้น.
20. อ้างใน *Robert H. McNeal, "Trotskyist Interpretations of Stalinism"*, in *Stalinism: Essays in Historial Interpretation*, edited by Robert C. Tucker (New York : W.W. Norton & Company Inc., 1977), p. 48.
21. *Perry Anderson, ibid.*, pp. 25-26.
22. หนังสือเกี่ยวกับ Euro-communism มีออกมาหลายเล่มในระยะหลัง โดยนักเขียนชาวตะวันตกท่านต่าง ๆ เช่น *From Stalinism To Euro-communism* ของ Ernest Mandel และ Paolo Filo della Torre, Edward Mortimer and Jonathan Story edited, *Euro-Communism: Myth or Reality?* (Middlesex : Penguin Books, 1979).
23. สมเกียรติ วันทะนะ, "วิกฤตการณ์ทางสังคมศาสตร์ และการเติบโตของประวัติศาสตร์แบบมาร์กซ์ลัทธิสังคมนิยมในทศวรรษ 1970", ใน *สังคมศาสตร์วิภาษวิธี* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัด, 2524), หน้า 4-5.
24. *Isaac Deutscher* เสนอ concept ลัทธิมาร์กซ์ตะวันออก (Orientalized Marxism) ขึ้นในหนังสือ *Russia After Stalin* (London : Jonathan Cape Ltd., 1969) โดยอธิบายว่าหมายถึงลัทธิมาร์กซ์

ซึ่งถือกำเนิดในยุโรปตะวันตกนั้น ได้ถูกแปรให้เข้ากับสภาพอันถ้ำหลังของรัสเซียในสมัยสตาลินเรื่องอำนาจกลาง ทศวรรษ 1920 เป็นต้นมา

Marxist Socialism ซึ่งถูก "Orientalized" หรือ Stalinism นั้น มีทฤษฎีสังคมนิยมในประเทศเดียวเป็นหัวใจ โดยพิจารณาจากแก่น ผู้เขียนจึงจัดเอาลัทธิเหมาเข้าอยู่ในสายลัทธิมาร์กซ์ตะวันออกด้วย เพราะเหมาถือคติว่าประเทศจีนสามารถและได้สร้างระบบสังคมนิยมขึ้นในประเทศเดียวโดยไม่ต้องรอ ชัยชนะของการปฏิวัติสังคมนิยมโลก

ข้อคิดที่ว่าลัทธิเหมาที่ยังคงอยู่ในกรอบทฤษฎีสังคมนิยมในประเทศเดียวนั้น ผู้เขียนสรุปมาจาก สุวินัย ภรณวลัย, ความอัปยศของลัทธิเหมา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิถีสันติ, 2528) โดยเฉพาะหน้า 48-50, 116-117.

25. ดู *David McLellan, Marx Before Marxism* (London : The Mcmillan Press, 1970), และ *David McLellan, Marxism After Marx* (London : The Mcmillan Press Ltd., 1980).
26. *Antonio Gramsci, "On Intellectuals"*, in *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*, ed. and translated by Quintin Hoare and Geoffrey Nowell Smith, (New York : International Publishers, 1971).
27. แนวคิดที่น่าเสียดายโดย คุณสุรดา เมฆรุ่งเรืองกุล เลขานุการโครงการรณรงค์โกสินทร์ศตวรรษที่สาม ในการสัมมนาเรื่อง "ขบวนการนักศึกษา : ข้อจำกัดและข้อผิดพลาด" ณ ห้องประชุม ศักดิ์จักรพงษ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ่านรายงานขั้นต้นใน น.ส.พ. มาตุภูมิรายวัน 25 ธันวาคม 2525, หน้า 1,12. และมนตรีชัย นำทรงพล, "มนุษยนิยมกับขบวนการนักศึกษาปัจจุบัน", ปรีทสัน ปีที่ 2 ฉบับที่ 15, กุมภาพันธ์-มีนาคม, 2528.
28. แนวคิดของ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และกลุ่มพุทธ-ไทยปรีทสัน บุคคลที่เป็นตัวแทนความคิดกลุ่มนี้เช่น คุณวิชิตร์ วัจวิญญู, คุณคุณฐิ อังสุเมธางกูร, คุณสง่า ลือชาพัฒนาพร.
29. ดูตัวอย่างบทความท่านเองได้มากมายใน ปรีทสันสาร ช่วง 2524-2525 ฉบับต่าง ๆ เช่น *ประภัสร์ สิมวัฒนาพร*, "คอมมิวนิสต์ปรีทสัน และ ทศท. : แบบอย่างของพรรคที่ล้มเหลว", ปรีทสันสาร ปีที่ 1 ฉบับที่ 8, กรกฎาคม 2525; *สุภาภรณ์ ศรีชัยสน*, "ระบอบฟาสซิสต์ในโลกสังคมนิยม", ปรีทสันสาร ปีที่ 1 ฉบับที่ 10, กันยายน 2525.
30. การจำแนกลัทธิสตาลิน-ลัทธิมาร์กซ์ ออกจากกัน ผู้เขียนอิงฐานการตีความจากข้อเขียนเหล่านี้ (1) *Leon Trotsky, "Stalinism and Bolshevism"*, in *Essential Works of Socialism*, edited by Irving Howe (New Heaven and London : Yale University Press, 1976), pp. 356-369. (2) *Robert H. McNeal, "Trotskyist Interpretations of Stalinism"* และ *Mihailo Markovic, "Stalinism and Marxism"*, in *Stalinism : Essays in Historical Interpretation*, edited by Robert C. Tucker (New York : W.W. Norton & Company Inc., 1977), pp. 30-52, 299-319. (3) *Isaac Deutscher Russia After Stalin* และ "Marxism :

its Origins and Outlook", in *Ironies of History: Essays on Contemporary Communism* (London: Oxford University Press, 1966), pp. 88-120. (4). สุวินัย ภรณเวทย์, ความอับจนของลัทธิเหมา และ "บทวิเคราะห์โดยสังเขป กำเนิดระบอบสตาลิน : จุดเปลี่ยนโค้งในการสร้างพรรคสังคมนิยมโซเวียต", ใน *บททดลองเสนอว่าด้วยทฤษฎีสังคมนิยมในแง่ของวัตถุนิยมประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 113-158. สำหรับทฤษฎีอุดมการณ์ของ พ.ค.ท. ผู้เขียนอาศัย *ยุค ศรีอาริยะ*, *บันทึกถกถก* และ *ธิดา ดาวรเศรษฐ*, *แหวง โคจิราการ*, *บ้านแตก* รวมทั้งทำให้สัมพันธ์ของอดีตกับปฏิวัติท่านต่าง ๆ ในต่างประเทศต่างวาระกัน

31. ในปีพ.ศ. 2524 งานเขียน 2 ชิ้นเข้ามาจุดประกายความคิดและปลุกความกระหายใคร่รู้ของปัญญาชนไทยผู้สนใจศึกษาสังคมนิยมขึ้นใหม่อย่างมีอิทธิพลสูงอย่างหนึ่ง คือ *สุวินัย ภรณเวทย์*, *บททดลองเสนอ* ๑ และ *ทรงชัย ณ ยะลา*, "ปัญหาการศึกษาวิถีการผลิตของไทยอันเนื่องมาจากทฤษฎี "กึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา", *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง* ปีที่ 1 เล่มที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2524, หน้า 1-98.
32. *Pual M. Sweezy*, "Marxism and Revolution 100 years After Marx", *Monthly Review* Vol. 34 No. 10, March 1983, pp. 1-11.
33. *โปรตุคี ศิลากรรพี*, "หมายเหตุทางวรรณกรรมเมื่ออ่าน *ชลธิรา สัตย์วัฒนา*" ตอนที่ 2, *ไทยแลนด์* ปีที่ 2 ฉบับที่ 541, 24-30 มิถุนายน 2526. และตัวอย่างล่าสุดของ พคท. ผู้ไม่เคยทิ้งกวางท่านองเก่า คือ การเลือกพิมพ์ *โจวเอนโถ*, "สาเหตุการเกิดกลุ่มฝ่ายค้านทรอตสกีขึ้นในประเทศจีนและอนาคตของกลุ่มนี้", *สวัน วงกต*, แปล ลงใน *วารสารมหาชน-ไทยโพธิธรรม* ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2526 ซึ่งมีพิธีะ รัตตะโกเมน และ *ชลธิรา สัตย์วัฒนา* เป็นบรรณาธิการ, หน้า 85-79 โดยเฉพาะเชิงอรรถของบทแปล ซึ่งย่อประวัติของทรอตสกีลงในหน้า 88 นั้น ราวกับถอดแบบ ถัดมา เนื้อหาจาก "Trotskyism", *Great Soviet Encyclopedia* Vol. 26, pp. 384-388 ที่เดียว ไม่นับใจว่า พคท. ลอกโซเวียต หรือ โซเวียตลอก พคท. กันแน่ แต่ทั้ง 2 พรรคนักเกลียดกันเข้ากระดูกดำข้างบั้นเอวมาพร้อมกันในการวิพากษ์ ทรอตสกีเสียนักอะไร อนาคตจะชั่วชวนท่านบรรณาธิการ และ คุณวัน วงกตให้ลองหาอ่านชีวประวัติ และความคิดของทรอตสกี ซึ่งเขียนโดยนักวิชาการที่มิใช่เป็นกลางฉบับใด อันที่จริงในบทความ "มาร์กซ์-ปลุชนคนไม่ธรรมดา" ของคุณนุช อาจารย์ ในวารสารฉบับเดียวกัน ก็รู้จักอ้างหนังสือของ David McLellan ที่ว่าด้วยประวัติของมาร์กซ์แล้ว น่าจะลองพลิกไปดู *David McLellan*, "Trotsky", in *Marxism After Marx*, pp. 82-85. คู่บ้างว่า McLellan แนะนำให้อ่านเล่มไหนบ้าง เพื่อชับชวยสติปัญญา.
34. อ้างจาก *Issac Deutscher*, "On Socialist Man", in *Marxism In Our Time*, ed. by Tamara Deutscher (London: Jonathan Cape Ltd., 1972) pp. 227-254.